

Svensk småföretagsamhet

II.

I det föregående ha vi av de statistiska uppgifterna kunnat utläsa vilken betydande del av det svenska näringslivet den s. k. småföretagsamheten bildar. I själva verket kan man konstatera, att småföretagsamheten på senare tid även visat en mycket stark relativ tillväxt. Detta kan låta som en paradox, när man tänker på den starka koncentration, som speciellt den industriella driften på sina håll undergått och som varit det utåt mest framträdande draget i produktionsutvecklingen. Ser man emellertid närmare på de strukturella förändringarna inom näringslivet, finner man sedan länge spåren av en kraftig rörelse mot mindre anläggningenheter. De jättelika industrianläggningarna och de väldiga varuhusen visa med andra ord endast ena sidan av utvecklingen. Jämsides och på bred front försiggår småföretagens frammarsch. I industristatistiken avspeglar sig detta mycket tydligt. Industri- och hantverksföretag med mindre än 10 anställda hade 1913 i sin tjänst 5,8 procent av totalantalet sysselsatta. 1935 uppgick motsvarande siffra till 10 procent. Under jämförelseperioden har sammanlagda

detta sätt skulle det sålunda bli möjligt att utan en höjning av hyresnivån — bortsett från bränsletilläggen — få igång en byggnadsverksamhet som ur såväl bostadspolitiska som arbetslöshetspolitiska anledningar är högeligen önskvärd och som rymmes inom vad folkhushållet under nuvarande tiden har råd med. I själva verket kan ifrågasättas, om vi ha råd att icke upprätthålla en sådan byggnadsverksamhet.

arbetarantalet inom företag med över 50 arbetare gått tillbaka från 75 till 69 procent. Starkast ha dessa förskjutningar gjort sig gällande inom trä- och livsmedelsindustrierna, där motsvarande procenttal inom respektive huvudgrupp gått tillbaka från i första fallet 63 till 42 procent och i andra fallet från 53 till 46 procent. Antalet arbetare per arbetsställe inom hela landet har från 1913 till 1937 fallit från 39 till 29 procent. De bakomliggande orsakerna till dessa betydande förändringar i det producerande näringslivets struktur kunna till sina huvuddrag karakteriseras. Driftsdecentraliseringsorsaker äro emellertid av så pass komplicerad natur, att de icke i sin helhet låta sig behandla i detta sammanhang. Några av de bestämmande linjerna i utvecklingen skola dock antydvas. I första hand måste därvid uppmärksamheten riktas på elektriciteten som kraftkälla och den motvikt mot tendenserna till driftskoncentration, som den elektriska kraftens delbarhet inneburit. Den har, positivt uttryckt, direkt befordrat uppkomsten av småanläggningar. Detta i förenig med de ökade möjligheterna att även på stora avstånd överföra elektrisk kraft liksom över huvud taget den starka utveck-

Men förutsättningen för byggandet är givetvis att kostnaderna medföras. Om staten härvid bidrager med det finansiella stödet, har den en självklar rätt att också ställa vissa villkor beträffande de olika andra kostnadselementen. Och att den byggnadsverksamhet, som möjliggöres, underkastas en ingående kontroll är lika självklart. En planhushållning kan på detta område än mindre än på andra utelämnas.

lingen på det elektrotekniska området, har sannolikt utgjort den viktigaste förutsättningen för småföretagens både absoluta och relativa ökning under de senaste årtiondena. Intressanta erfarenheter ha i dessa hänseenden kunnat göras vid elektrifieringen på senare tid av vissa områden i Norrland, där man i statistiken kunnat avläsa ett omedelbart och mycket betydande tillskott av företag efter det elektriska nätets utbyggande.

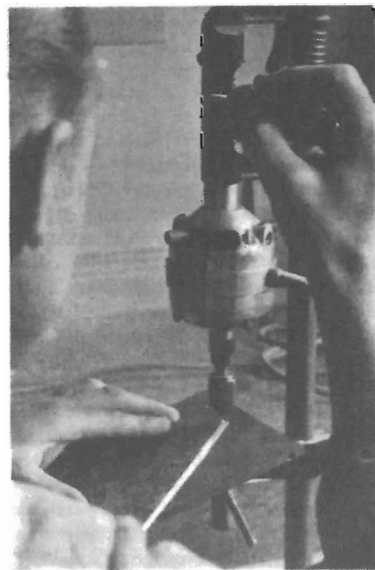
Klart framträdande är även den omständigheten, att kommunikationsväsendets utveckling bidragit att öka betingelserna för mindre företagsamhet. Först och främst ha bilarna och bensinen framkallat behov av småföretag till sin tjänst, och det är tydligt, att den övervägande delen av ökningen inom de arbetsföra åldrarna under de senaste decennierna absorberats inom detta sysselsättningsområde. Men landsvägstrafiken och bilväsendet har även allmängiltigt sett gynnade de små produktionsenheterna. Betydelsefullt är därvidlag att fraktkostnaderna vid lastbilstransporter i de flesta fall endast äro beroende av varans vikt och transportvägens längd. Någon tarifiering förekommer icke och kostnaderna för mindre sändningar ställa sig därför icke proportionellt högre. Över huvud taget har dock det nya trafikmedlets större delbarhet varit fördelaktigt för de små företagen.

Tekniska orsaker kunna alltså förklara att småföretagen ökat i betydelse. De marknadstekniska faktorernas inverkan är svårare att överblicka, men det är tydligt att denna varit av starkare koncentrerande än decentraliserande natur. Allmänna marknadsekonomiska förhållanden ha, ehuru deras inflytande på de tekniska enheternas storlek icke är väsentlig, verkat i koncentrerande riktning. Marknaden har blivit mer oenhetlig och svårbedömlig, de fasta kostnadernas användning som försäljningspolitiskt instrument mer vanlig o. s. v. Krafter i motsatt riktning kunna dock påvisas. Tätortsbebyggelsens utveckling, influerad av kommunika-

tionsnätets och den större industrins utbyggnad, har med all sannolikhet genom att skapa smärre lokala marknader befordrat den mindre företagsamhetens tillväxt — särskilt på distributions- och serviceområdet. Utrymmet för försäljnings- och inköpteknisk samverkan småföretagen emellan är dock stort, och det är anslagsligt att koncentrationstendenser för närvarande utgå därifrån, även om de icke ha påtaglig inverkan på företagets självständighet.

En medverkande faktor till decentraliseringsrörelsen inom produktion och distribution har helt enkelt varit och är fortfarande, att näringslivets utveckling i allmänhet går mot en större differentiering och nyansering av produktionsmetoderna och därvid i betydande grad influeras av en konsumtion, som ställer allt större krav på rikhaltigt urval.

Klichéframställningen har oföga karaktären av en bild av en verkstadsverksamhet.

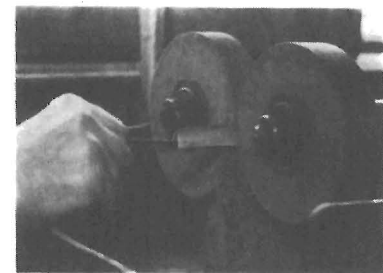
Glasbruket arbetar på sina håll som hantverksbetonade småindustrier

Det finns all anledning att antaga, att produktionen av varor och tillhandahållandet av tjänster kommer att fortsätta att utvecklas i allt mer differentierad riktning — kommer att tillfredsställa nya och mer sammansatta behov, försäkrade av en ständig stegring av levnadsstandarden. På det stora hela taget ha dock de konstaterade decentraliseringsstendenserna inom näringslivet hittills mindre berott på spridning och minskning av de varuproducerande industriella enheterna än fastmer på en ökning av alla de småföretag, som inom varje lokal enhet utgöra de "accessoir"-företag, som en höjd materiell och kulturell levnadsstandard kräver. Behovets differentiering i förening med allt påtagligare ekonomiska fördelar av decentraliserad produktion kan emellertid komma att kraftigt förstärka småföretagens betydelse även som producerande enheter.

En stark tendens har på senare tid från de större företagens sida gjort sig märkbar att lämna ut tillverkningen av detaljer och halvfabrikat till mindre industrier. Denna decentralisering av den större industriella driften stärker framförallt småindustrins ställning, men samtidigt bidrar den till att sudda ut de redan förut otydliga gränserna mellan stordrift och smådrift.

Fastställandet av en gränslinje mellan stor- och småföretagsamhet blir i själva verket en bedömningsfråga från fall till fall, och man kan med största fördel överlämna åt det enskilda företaget att avgöra, var det vill höra hemma. Det är stundom av praktisk betydelse att på detta sätt låta företaget avgöra sin hemvist — det gäller exempelvis medlemskap i organisationer — och det är utan tvivel en bättre väg att finna gränslinjen än att, såsom stundom sker, angiva den med ett visst arbetarantal. Vid industriell drift kan ju arbetarantalet vara direkt missvisande med avseende på företagens storlek. Vi behöva blott tänka på arbetet vid en kvarn eller i en cementfabrik för att förstå detta. I båda fallen är det fråga om en mekaniserad, ensartad massframställning, där själva produktionsprocessen kräver mycket ringa arbetskraft. Mycket ofta arbetar även mekaniska verkstäder under så rationaliserade, automatiserade former, att ett arbetarantal på låt oss säga 30 arbetare representerar ett företag, som för länge sedan passerat gränsen till storindustri. Skulle man därför försöka finna en fast angivbar gräns mellan stor- och småföretag, borde den utgöras av en faktor, sammansatt av arbetarantalet, kraftförbrukningsstiffran och eventuellt även omsättningsbeloppet. Ändock kunde man icke vara övertygad om att ha funnit det rätta måttet. "Det behövs blott erinras om att å ena sidan inom vissa produktionsgrenar arbetets natur och sättet för verksamhetens bedrivande m. m. äro sådana, att branscherna ifråga enligt allmänt

vedertagen uppfattning helt äro att anse som hantverk, oberoende av antalet sysselsatta personer, omsättningens storlek, förekomsten av maskinella anordningar o. s. v. på de enskilda arbetsställena, medan å andra vissa produktionsgrenar av gammalt och allttjämt i sin helhet inordnas i den egentliga industrin utan hänsyn till de ingående särskilda företagens storleksordning." (V. Källström i Komm. Medd. 1935, nr 19). Det har nu inte så stort värde att få denna gränsdragning fastslagen. När omständigheterna så kräva, kan som påpekats företagen själva bäst avgöra, om de äro stora eller små inom sina respektive områden. En statistisk definition är alltså icke nödvändig. Däremot är det önskvärt att närmare analysera småföretagsamhetens mångskiftande sammansättning för att på så sätt karakterisera de

Rakknivarna tillverkas ännu efter hantverksmässiga metoder

olika näringsgrenarna. I en senare artikel skola vi återkomma till detta spörsmål för att på så sätt ge den bästa definitionen på begreppet småföretagsamhet.

Kommunisternas undermineringsarbete

har burit frukt på sina håll. Speciellt lägger man märke till deras framträdande inom fackföreningsrörelsen. Naturligtvis kommer de fackliga organisationerna själva att vidtaga åtgärder för att möta den tydligen

ifråga om pengar välförsedda kommunistiska propaganda, som nu föres.

Men det måste betonas, att socialdemokraterna ha förpliktelser också i detta hänseende. Det är framförallt en uppgift, som icke får försummas: att sörja för en talrik uppslutning till mötena. Varje medlem av partiet måste få klart för sig, att det nu är en bjudande plikt att besöka de många möten, där arbetarrörelsens frågor komma upp till behandling. Det talas i denna tid så mycket om beredskap. Den består inte bara i att det bildas kommittéer för försvarslän, luftskydd och allt annat, som allvarstiden tvingar fram. Framst måste den demokratiska beredskapen bestå i att hålla demokratiska organisationer levande.

